

**Machtig
Mooie
Regio!**

Inzending Eo Wijersprijsvraag 2025 - 2026
regio Drenthe - Overijssel

LOF

Inleiding

Kracht van het landschap en regionale problematiek

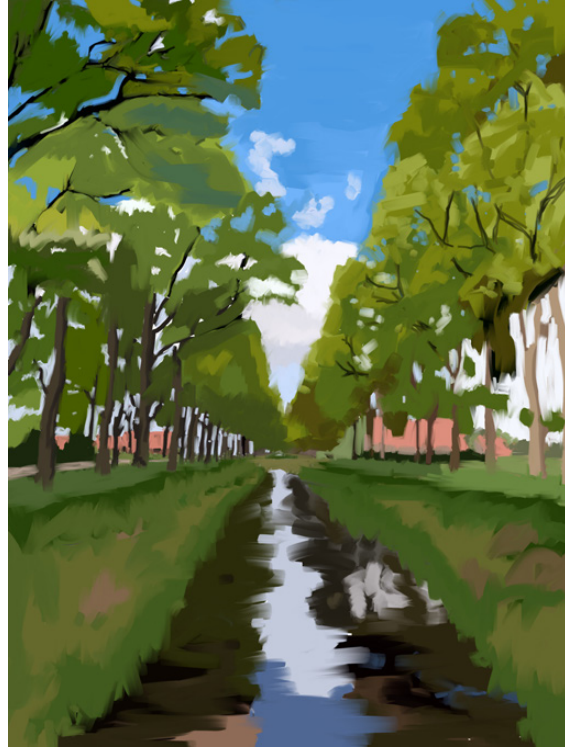
Het ontgonnen hoogveenlandschap van de regio Drenthe-Overijssel heeft veel kwaliteiten. De Reest, het coulisselandschap rond Elim en de oude ontginningskanalen, het is een landschap om trots op te zijn met krachtige bewoners.

Maar de regio staat ook voor grote uitdagingen. Het bodem- en watersysteem loopt tegen grenzen aan, jongeren trekken weg bij gebrek aan woonopties, en de zorg staat onder druk. Dit doet extra pijn in deze vergrijzende regio. Afstanden tot (zorg)voorzieningen zijn hier groot en zonder auto moeilijk bereikbaar. Ook kent de regio relatief veel gezondheidsproblemen.

> Overzichtskartaal van voorzieningen en landschapstypen. De hoofdvorzieningen zijn geconcentreerd in de grote kernen. Natuuschakels tussen NNN en N2000 ontbreken.

Tegelijkertijd is het een landschap met veel kwaliteiten, dat helaas nog te weinig recreatief toegankelijk is voor bewoners.

De Braambergersloot

Elim, pittoresk coulissenlandschap

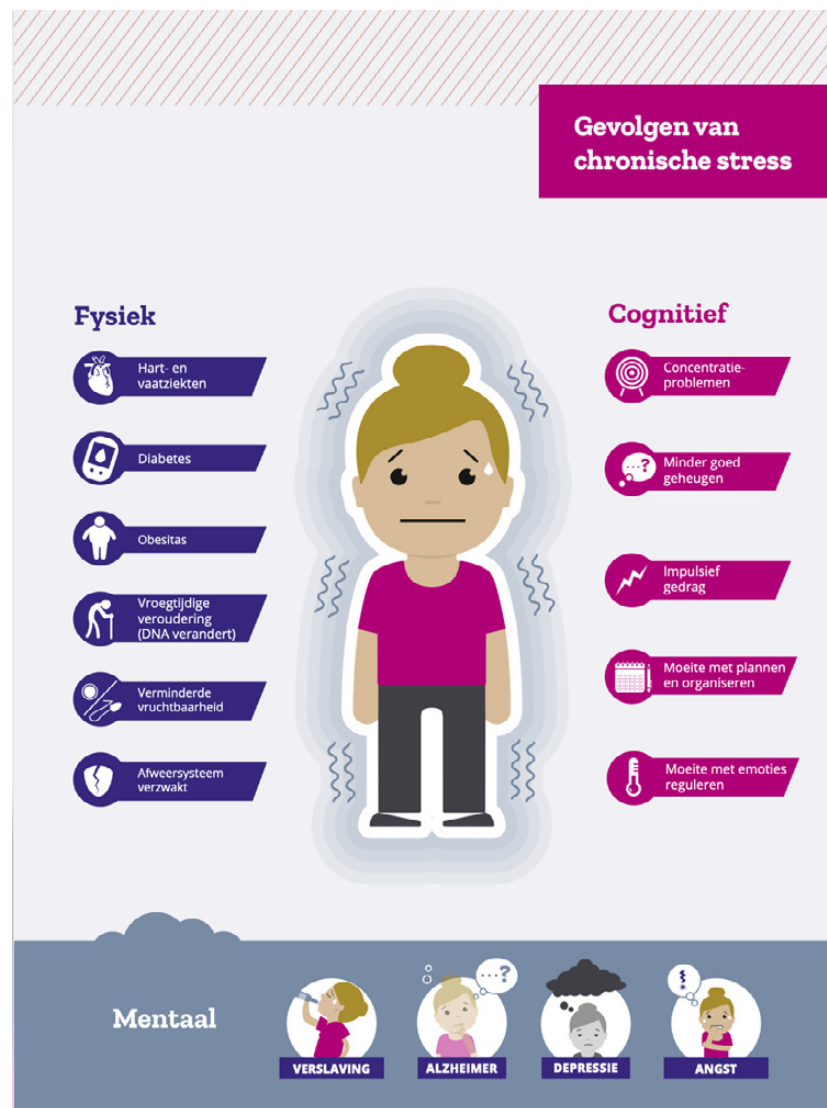
Een eerste oplossing lijkt het verbeteren van de toegang tot het landschap. Zorg dat bewoners veilig het landschap in kunnen en los daarmee gezondheidsproblemen op. Maar gezien de complexe opgaves en gezondheidsproblemen, is het de vraag of dit voldoende is.

Chronische stress

Veel fysieke, cognitieve én mentale gezondheidsproblemen hangen samen met chronische stress. Chronische stress komt voort uit een gebrek aan veerkracht, zelfredzaamheid of regie over het eigen leven en de leefomgeving. Mensen ervaren sociale ongelijkheid en hebben het gevoel weinig invloed te hebben op ontwikkelingen om hen heen.

Deze gevoelens hebben een relatie met de geschiedenis van het gebied en de verdeling van macht en eigendom door de eeuwen heen.

Ontstaan van het landschap en verdeling van macht

De huidige verkavelingen in het landschap ontstonden grotendeels vanaf eind 18e eeuw tot begin 20ste eeuw door ontginning van het hoogveen. Dit ging samen met de opkomst van grootgrondbezit. Gronden waren vaak in handen van een adellijke of welgestelde macht (zoals Baron van Dedem die de Dedemsvaart initieerde), die arbeiders onder slechte omstandigheden en tegen minimale lonen het landschap lieten vergraven.

Adellijke of welgestelde macht

"Doe mij maar een kanaal"

Arbeiders in het veen

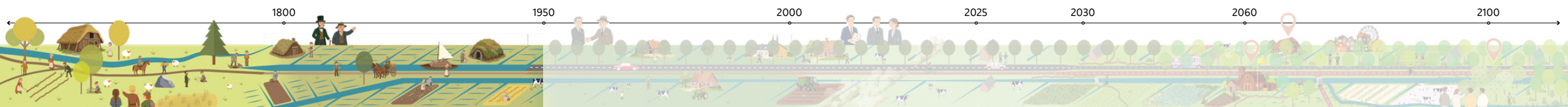
"Onze plaggenhut hebben we in één dag gebouwd. Nu mogen we blijven."

Veenbazen

"We graven haaks op het kanaal!"

Vervening (eind 18e eeuw - begin 20ste eeuw)

Na de vervening bleven veel arbeiders in de regio wonen als kleine boeren of fabrieksarbeiders. Vanaf de jaren '50 zorgde de ruilverkaveling voor een laatste grote landschappelijke verandering. Het landschap werd ingericht voor schaalvergroting en efficiënte productie. Dit had een keerzijde. De ecologische kwaliteit daalde, net als de betrokkenheid van bewoners bij hun omgeving.

Vandaag de dag leeft nog steeds het sentiment dat grotere machten bepalen wat er met de regio gebeurt.

Ministerie van Landbouw en Visserij

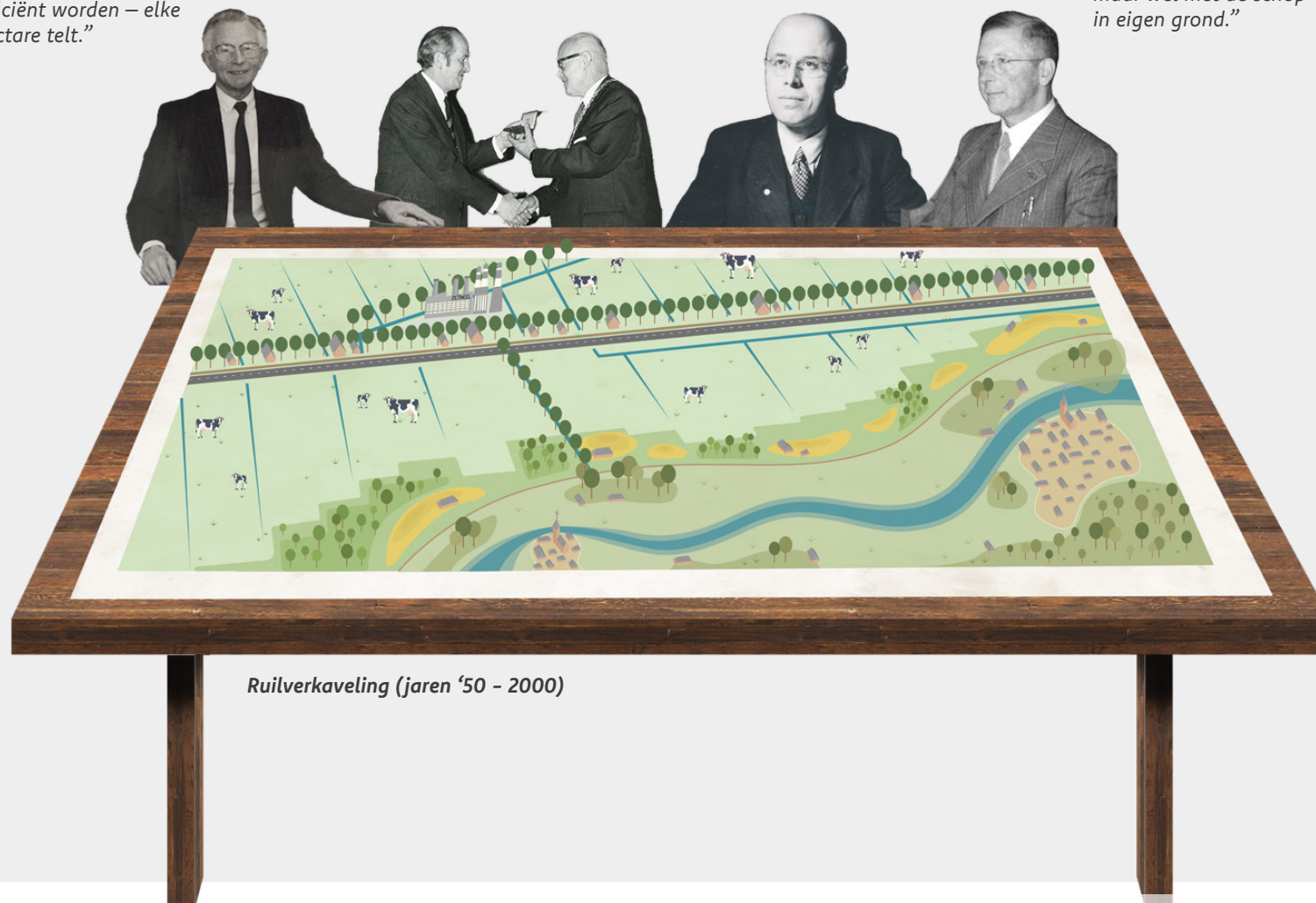
"Nederland moet efficiënt worden – elke hectare telt."

Gedeputeerde Staten

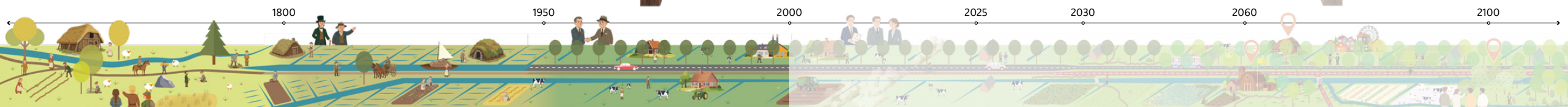
"Balans tussen traditie en vooruitgang – dat is onze taak."

Ruilverkavelingscommissie

"We doen het samen – maar wel met de schop in eigen grond."

Ruilverkaveling (jaren '50 - 2000)

Toekomst van regio Drenthe-Overijssel

Gezien deze geschiedenis: Hoe bouwen we aan een gezond landschap waar bodem en water sturend zijn, waar aantrekkelijk gewoond en gerecreëerd kan worden, met rijke natuur en toekomstbestendige landbouw en economie?

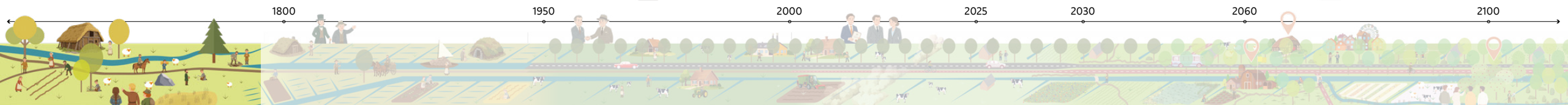
Maar belangrijker nog: hoe bouwen we aan gemeenschappen die zich bij machte voelen; die zich gezond, veerkrachtig en betrokken bij hun leefomgeving voelen?

Inzetten op de Markeschaal

Het oude markestelsel: de verloren middenschaal

In de late Middeleeuwen werd het landschap georganiseerd via het markestelsel. Boeren maakten binnen een marke gezamenlijk afspraken over landgebruik. Een marke had een overzichtelijke landschapsschaal: tussen de regionale schaal en het erf in. Door hun schaal zorgde de marke voor sociale cohesie en betrokkenheid bij het landschap. Juist deze middenschaal ontbreekt tegenwoordig en vormt daarom onze belangrijkste inspiratiebron.

Op naar de Nieuwe Marken

De middenschaal is het niveau waarop regionale vraagstukken rond water, natuur en landbouw en lokale behoeften van de gemeenschap elkaar ontmoeten. Door op deze schaal met elkaar in gesprek te gaan, kunnen vitale landschappen en vitale gemeenschappen gezamenlijk worden ontwikkeld. Dit noemen wij de Nieuwe Marke.

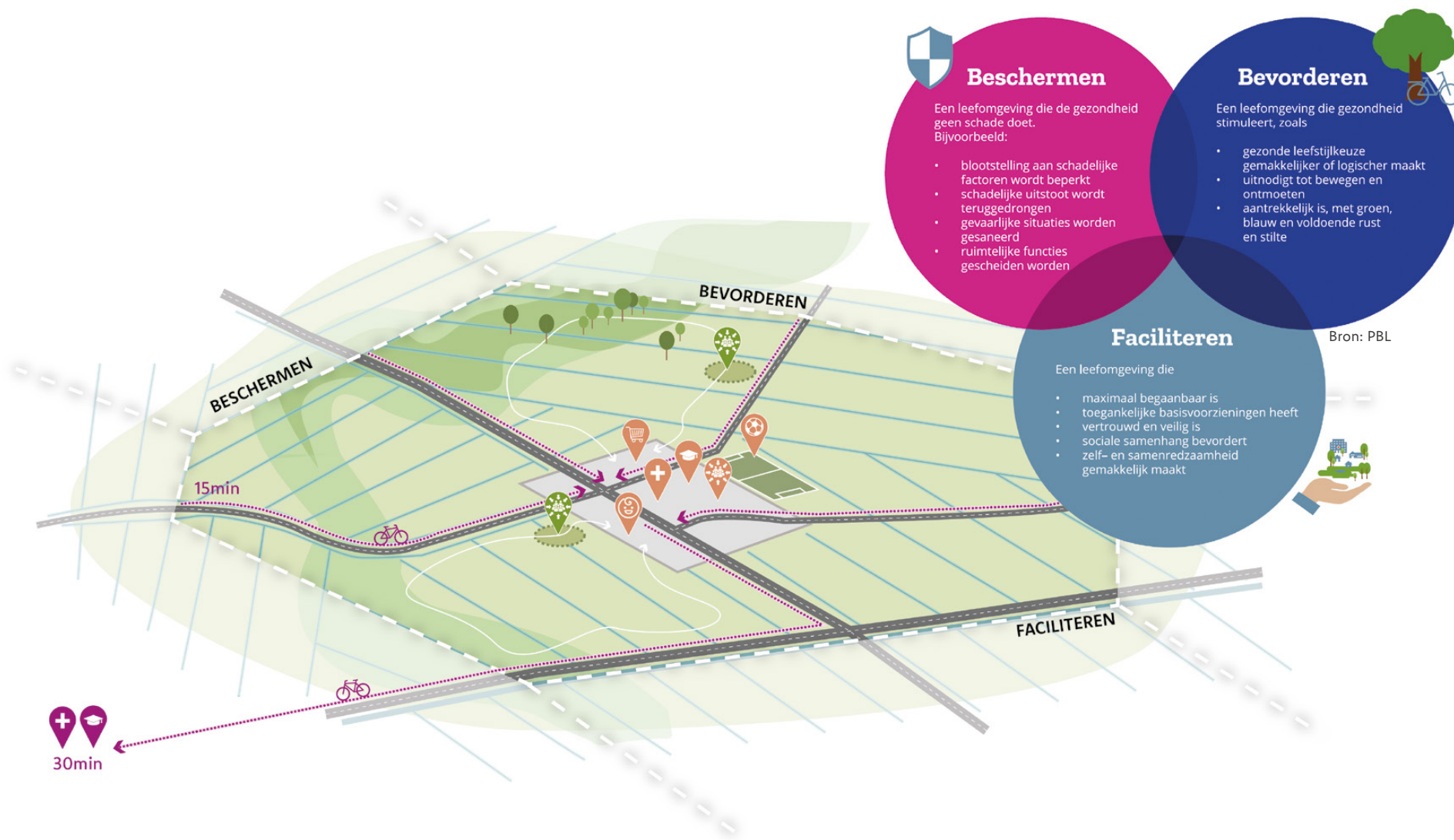
Uitgangspunten voor een gezonde Nieuwe Marke

Een gezonde Nieuwe Marke beschermt, bevordert en faciliteert de gezondheid, wat in lijn is met een gezonde leefomgeving volgens het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL).

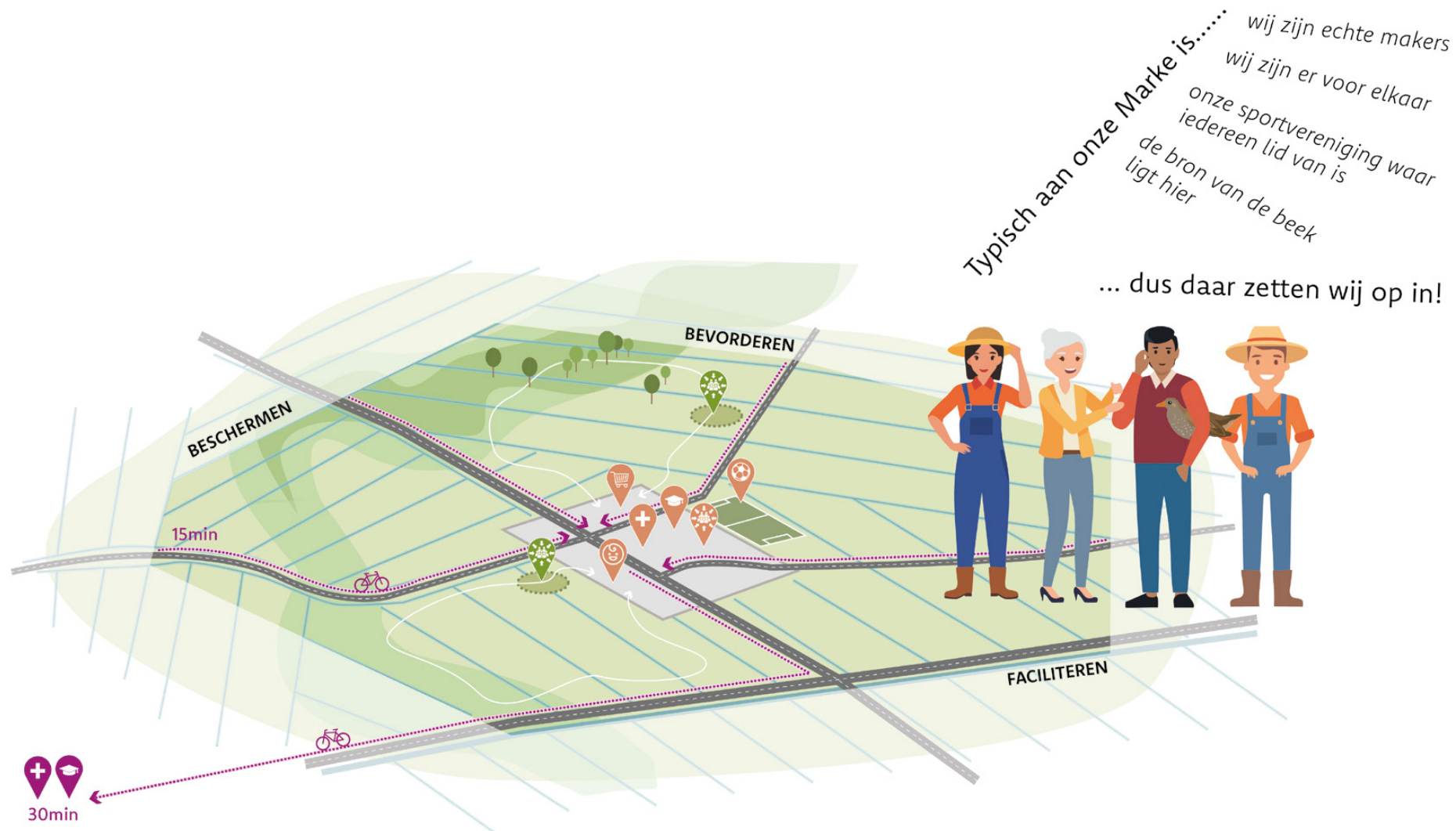
Een Nieuwe Marke heeft:

- Een levendige kern die sterk verbonden is het met landschap;
- Een vitaal bodem- en watersysteem;
- Basiszorg, kinderopvang en ouderenzorg;
- Onderwijs;
- Voldoende woningen;
- Sportvoorzieningen;
- Ontmoetingsplekken;
- Plekken in de natuur.

Deze zijn binnen 15 tot 20 minuten veilig te bereiken met fiets en met bel- of buurtbussen. De marke is goed verbonden met een regiokern, waar voortgezet onderwijs en specialistische zorg aanwezig zijn.

Echter, net zo belangrijk is een sterke
gemeenschap die in staat is mee te beslissen
over de toekomst van haar leefomgeving.

De Markemethode

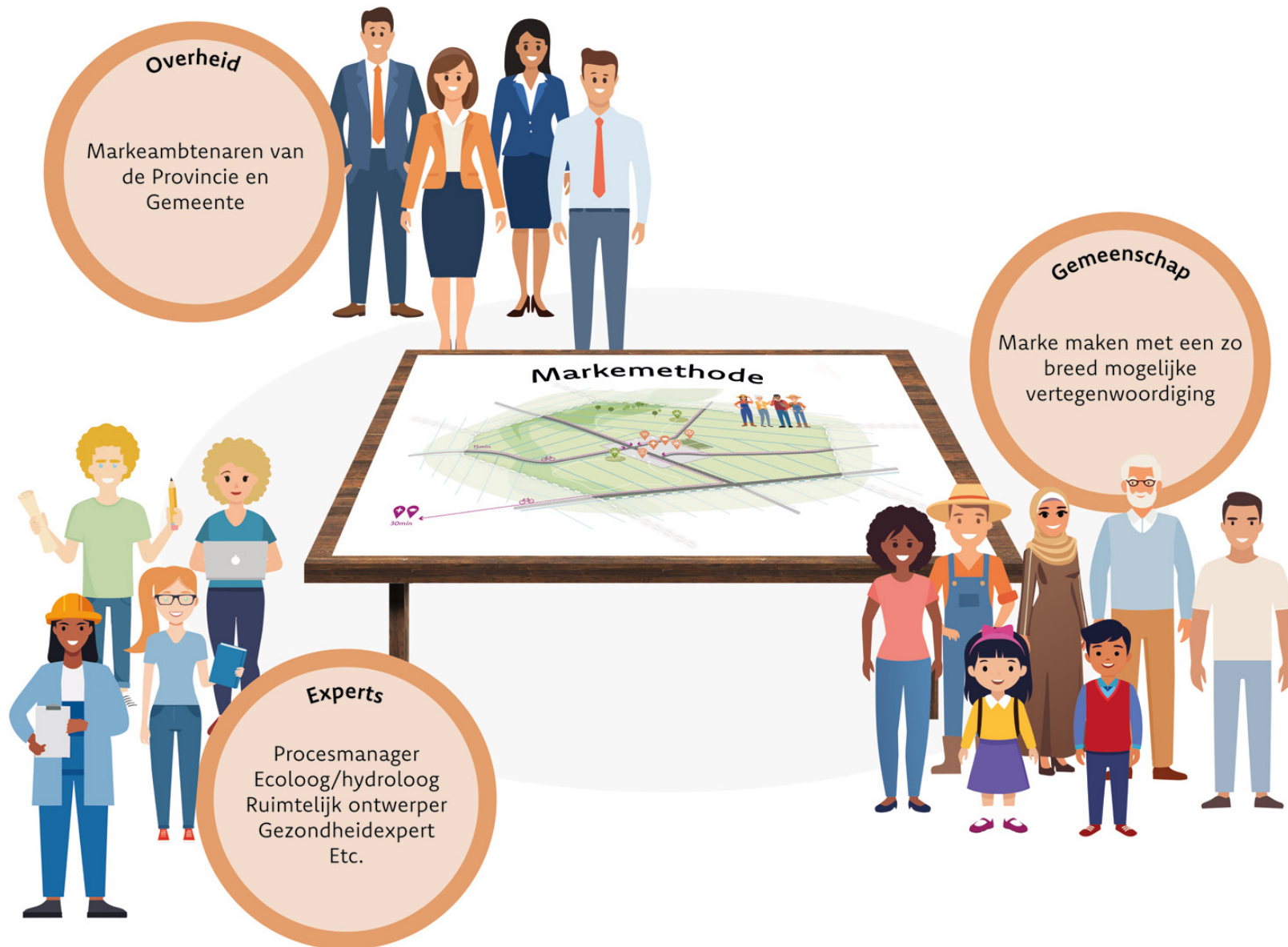
Om een gemeenschap hiertoe in staat te stellen hebben we de Markemethode ontwikkeld. Dit is een ruimtelijk ontwerpproces waarin bewoners, overheid en experts gezamenlijk werken aan een toekomstvisie voor de Nieuwe Marke.

Met de methode wordt er vanuit de trots van de gemeenschap gewerkt, zonder dat daarbij de grote opgaves van de toekomst vergeten worden.

Voorwaarden

Wie zijn daarvoor nodig:

- Een breed vertegenwoordigde gemeenschap (burger, boer, jong, oud, etc.), Marke Maken;
- Markeambtenaren die als aanspreekpunt fungeren voor de marken in de regio. Zij kunnen gemeenschappen actief betrekken en zorgen dat niemand wordt vergeten;
- Een multidisciplinair team van procesbegeleiders, inhoudelijke experts en ruimtelijk ontwerpers. Zij zorgen voor structuur, realisme en verbeeldingskracht.

Generatiedenken

De Markemethode bestaat uit generatiedenken, waardoor:

- Gemeenschappen aansluiten bij de lange termijn van maatschappelijke transities;
- Collectieve belangen zwaarder wegen dan individuele belangen;
- De eigenheid van de marke bewaakt wordt én er wordt onderzocht wat nog nodig is voor een gezonde toekomst;
- De toekomst tastbaarder wordt voor de gemeenschap.

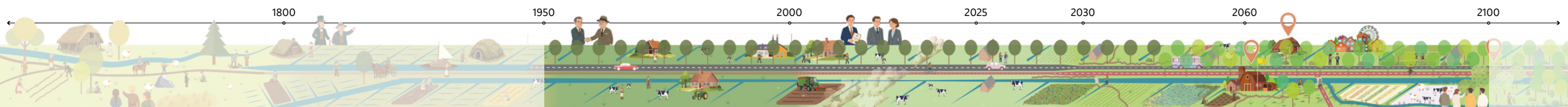
Het gaat als volgt in zijn werk:

Gezamenlijk wordt twee à drie generaties teruggekeken (circa 1950). Dit geeft inzicht in de geschiedenis van de gemeenschap en de veranderingen in het landschap en de leefomgeving.

Vervolgens wordt gekeken naar het heden. Welke lokale en regionale opgaves spelen er? Welke ambities hebben bewoners en overheid?

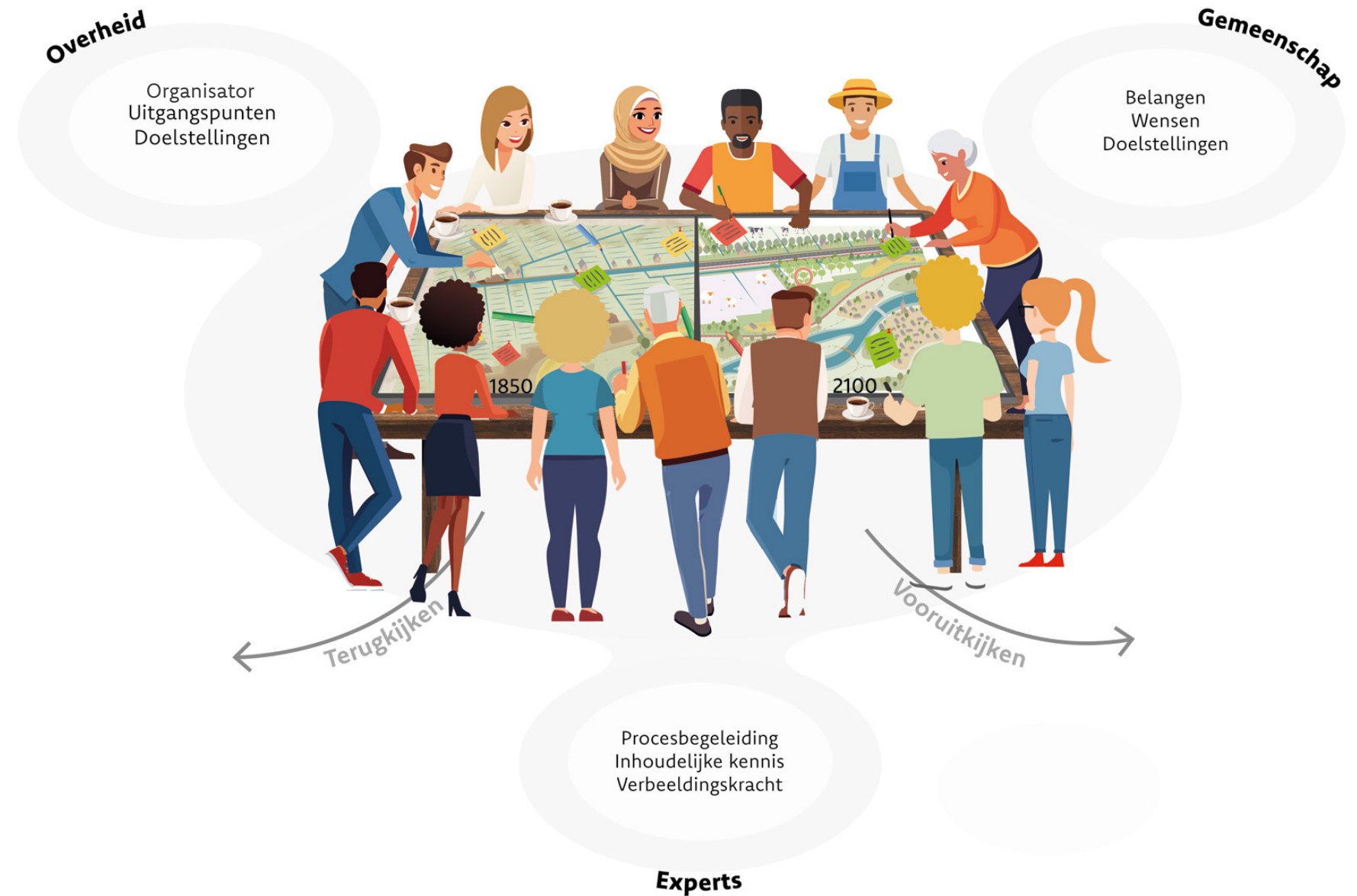
Historisch beeldmateriaal Marke Slagharen (www.drentsarchief.nl, www.deslagharenverzamelaar.com en www.historischeprojecten.nl)

Tot slot wordt er drie generaties vooruit gekeken (2100). Wat voor Marke willen we nalaten aan onze kleinkinderen en welke ruimtelijke en organisatorische keuzes horen daarbij?

De input hieruit vormt de basis voor een gedeelde toekomstvisie. Deze verbeeldt wat direct moet gebeuren, waar we willen zijn over een generatie en over drie generaties.

De toekomstvisie vormt de basis voor afspraken, zowel binnen de gemeenschap als tussen overheid en gemeenschap.

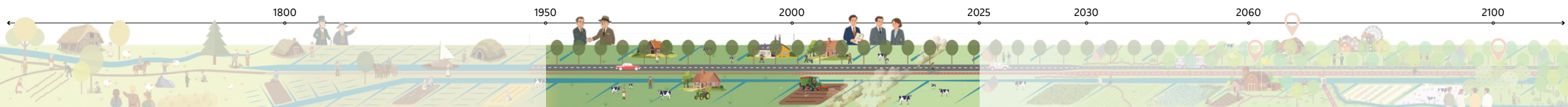
Markemethode in de praktijk

Een principe-ontwerp voor Marke Slagharen

Ter illustratie van de Markemethode hebben we een toekomstvisie opgesteld voor de Marke Slagharen. Dit is gebaseerd op gesprekken met plaatselijk belang Slagharen. Tegelijkertijd hebben we ons voorgesteld hoe de visie eruit zou *kunnen* zien wanneer een bredere afvaardiging van de gemeenschap en overheid aan tafel zit. heden. Welke lokale en regionale opgaves

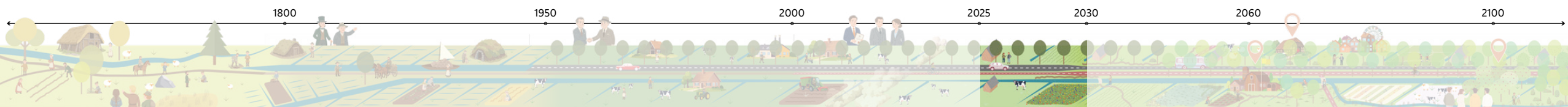
Nu

De Marke heeft veel voorzieningen, mede dankzij de aanwezigheid van attractiepark Slagharen. Het landschap kent afwisseling door hogere zandruggen, maar staat in de toekomst voor uitdagingen. Lagere delen krijgen waarschijnlijk te maken met kwel, terwijl hogere gronden verdrogen. Ondanks de landschappelijke variatie ontbreekt een gevoel van veiligheid en aantrekkelijkheid. Er zijn weinig goede ontmoetingsplekken.

Nabije toekomst (2030-2035)

Stap 1 is het landschap toegankelijk maken met wandel- en fietspaden die bewoners veilig verbinden met voorzieningen en natuur. Er wordt een multifunctioneel centrum gerealiseerd. In het landschap worden aantrekkelijke, ontspannende plekken ontwikkeld die de identiteit en geschiedenis van het gebied zichtbaar maken.

Een plek in het landschap kan van alles zijn, maar werk met de geschiedenis van het gebied en zorg dat er functies aan gekoppeld worden die bijdragen aan elkaar ontmoeten. Denk bijvoorbeeld aan open klaslokalen, moestuinen, speelvelden.

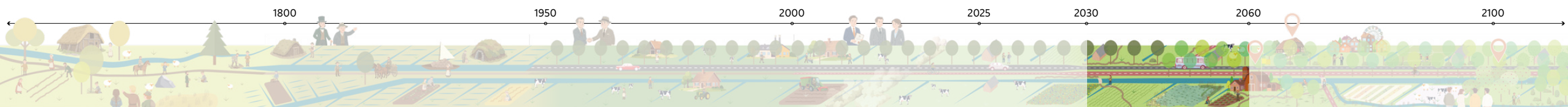
2 meter omlaag | verving

Na één generatie (2060)

Stap 2 is het leefbaar houden van de dorpen en zorgen dat het landschap bodem en water sturend wordt. Er worden woon-
zorgvoorzieningen gerealiseerd die rekening
houden met de vergrijzende gemeenschap
en inzetten op het aantrekken van jongeren.

De eerste markeboeren verschijnen. Hun
landbouwgrond ligt binnen en/of in de
nabijheid van de marke. Ze werken binnen
de kaders bodem en water sturend.

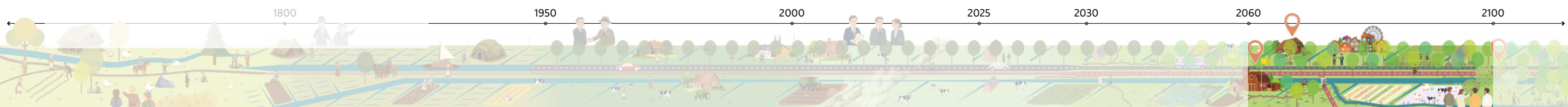

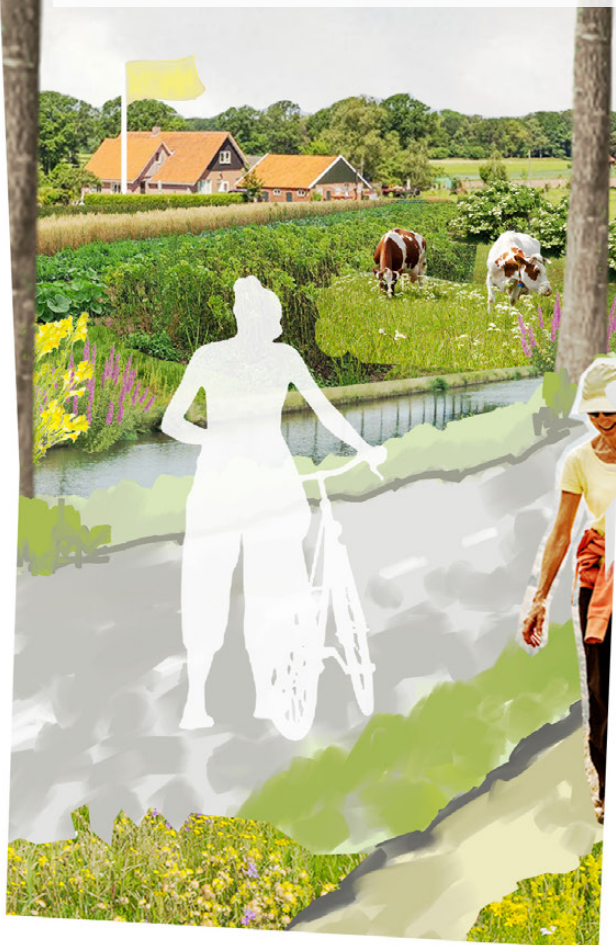
Het omschakelen naar markeboeren, vraagt haast om een ruilverkaveling 2.0. Om dit te laten slagen, moet de marke bijdragen aan de bestaanszekerheid van de boer. Dit kan bijvoorbeeld via nieuwe landbouwfondsen, gemeenschapsinitiatieven of externe partijen als A.S.R. die investeren in duurzame landbouwgrond.

Over drie generaties (2100)

Na drie generaties is de variatie in bodem te herkennen in het landschap. De grond binnen de marke wordt beheerd door markeboeren. Het landschap is goed toegankelijk voor de bewoners. Bodem en water zijn gezond. De voorzieningen zijn op peil. De marke is er één om trots op te zijn.

Stel je voor dat je kleinkind naar oma in Slagharen fietst. Over een veilig fietspad fietst ze langs een markeboer. Ze komt langs een bijzondere plek met natuur in kwelgebied. Aan de rand van het dorp liggen de schoolmoestuinen en kinderdagverblijf op een voormalig boerenerf. In Slagharen treft ze oma voor het multifunctioneel centrum naast de kerk voor het oogstfeest.

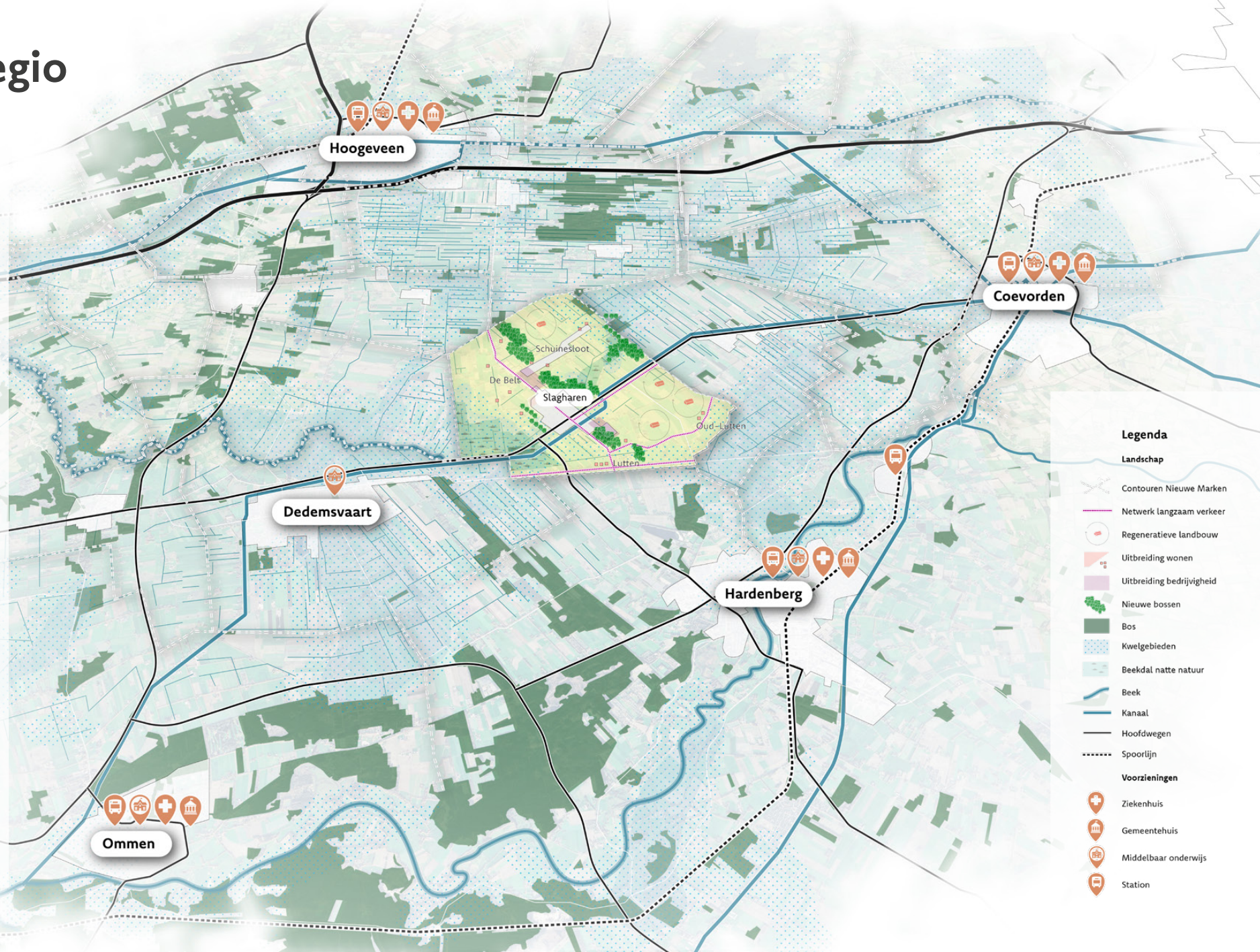

Betekenis voor de regio

Een machtig mooie regio

Een gezonde regio komt voort uit fysieke ingrepen in het landschap én het versterken van gemeenschappen en hun vermogen om gezamenlijk richting te geven aan hun toekomst.

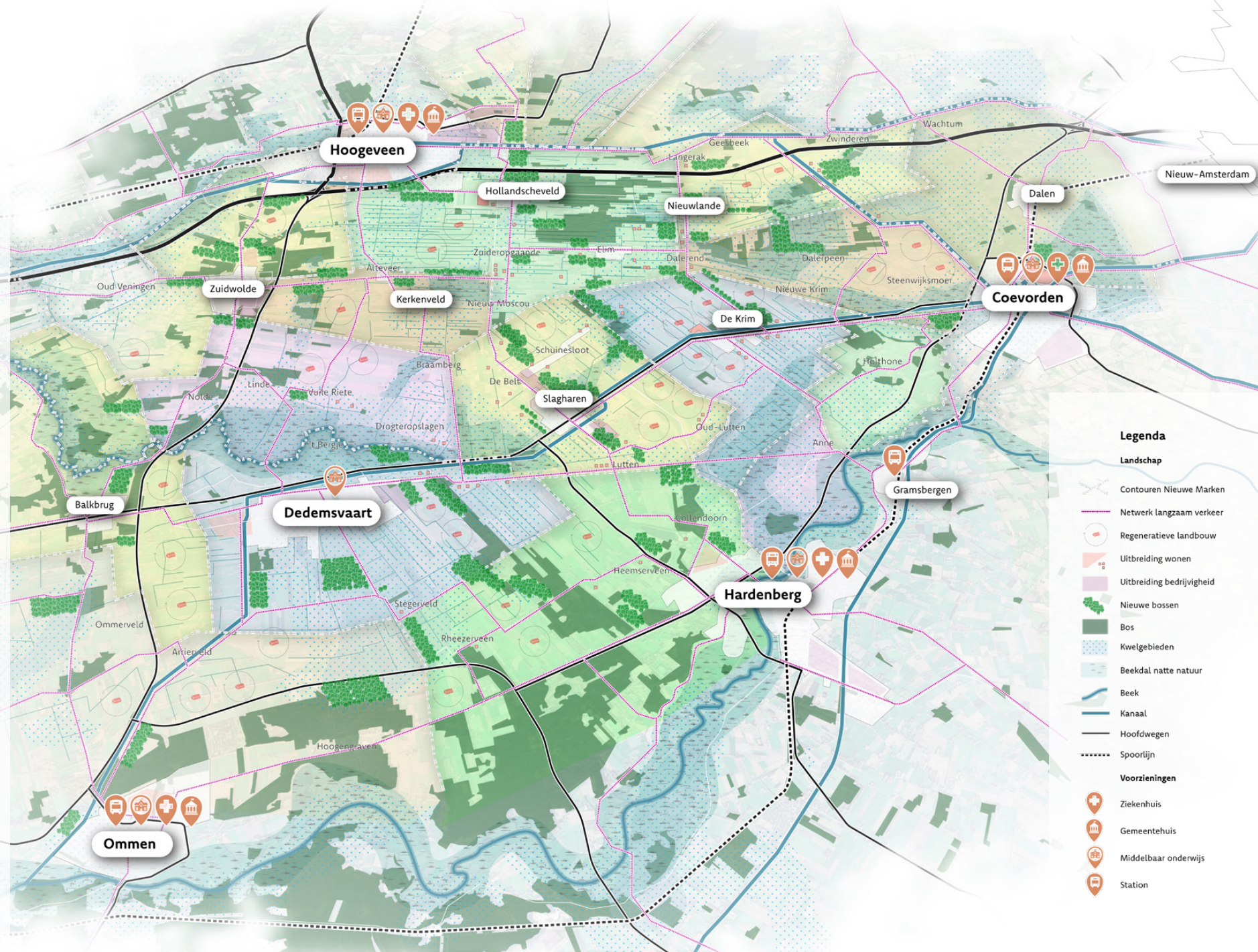
Eén succesvolle marke is daarbij niet voldoende. Ook omliggende marken moeten aan de slag.

Wanneer alle vijftien marken op vergelijkbare wijze werken aan hun toekomst, ontstaat binnen enkele generaties een regio met een gezonde leefomgeving, waarin gemeenschappen bij machte zijn.

Het resultaat is een vitaal landschap waarin landbouw en natuur samenwerken, dorpen opnieuw verbonden zijn met hun omgeving en gemeenschappen beschikken over voldoende veerkracht om toekomstige uitdagingen aan te gaan.

Op naar een machtig mooie regio!

Vijf aanbevelingen voor gezondheid op de regionale schaal

Voor een gezonde regio is het volgende van belang:

1. Geef de gemeenschap invloed op hun leefomgeving

Betrek de gemeenschap actief en geef ze de mogelijkheid om mee te beslissen over hun eigen leefomgeving.

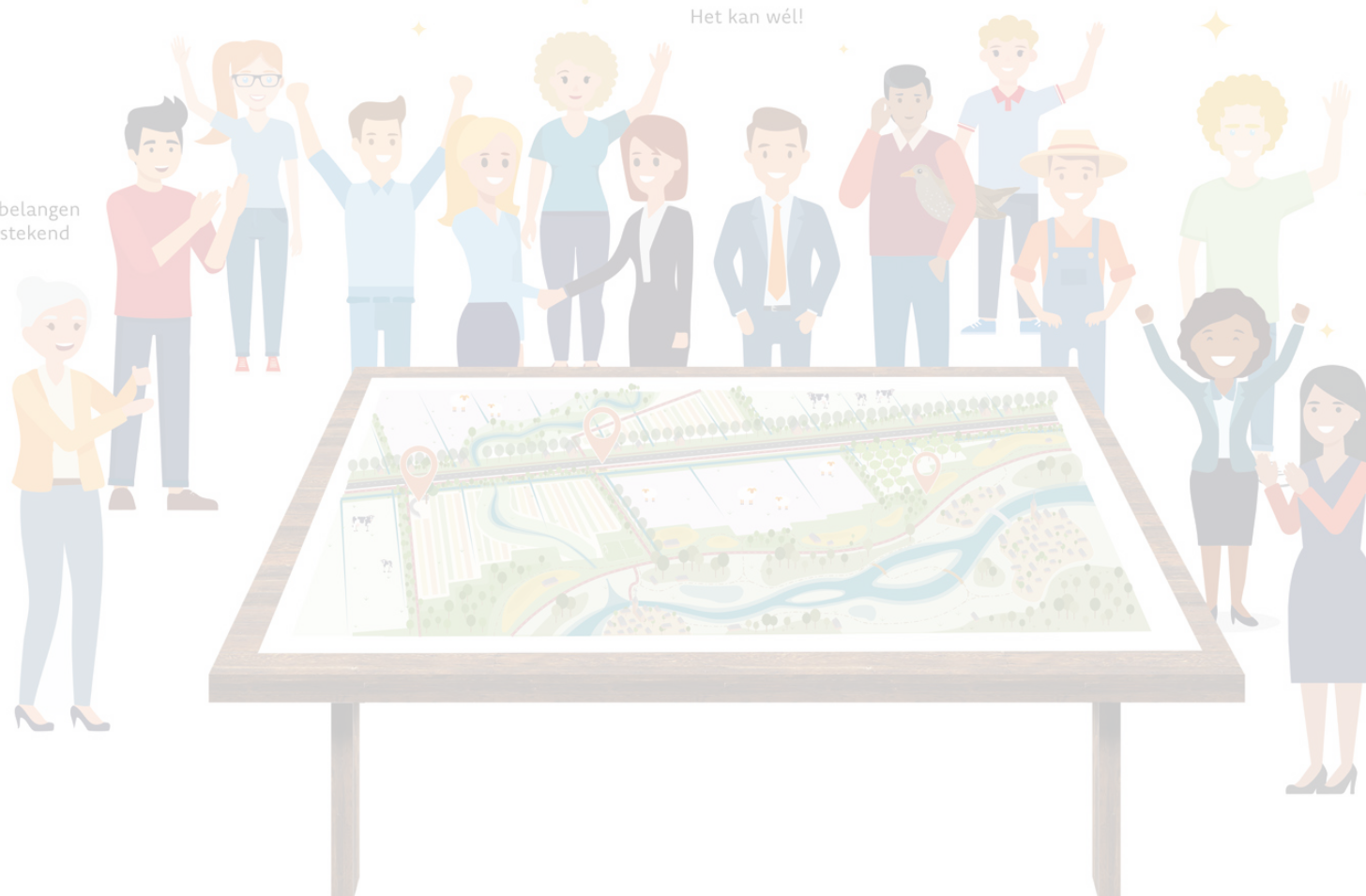
In deze visie worden de belangen van de gemeenschap uitstekend vertegenwoordigd

Door goed naar elkaar te luisteren zijn we tot een gedragen plan gekomen!

nu gebruiken we de kwaliteiten van alle inwoners!

We gaan samen aan de slag!

Het kan wél!

Vijf aanbevelingen voor gezondheid op de regionale schaal

2. Herstel de middenschaal, zet in op Nieuwe Marken

Regionale en lokale opgaven spelen hier allebei en zijn tastbaar voor de gemeenschap. Op deze schaal kan de gemeenschap goed meebeslissen over hun eigen leefomgeving.

Vijf aanbevelingen voor gezondheid op de regionale schaal

3. Zorg voor gezonde Nieuwe Marken.

Zorg dat de Nieuwe Marken gezondheid beschermen, bevorderen en faciliteren, én zorg dat de gemeenschap in staat is om beslissingen te nemen over hun marke. Een gezonde nieuwe marke heeft een voorzieningenniveau, is verbonden met het landschap, en heeft een sterke gemeenschap die bij machte is.

Vijf aanbevelingen voor gezondheid op de regionale schaal

4. Ontwerp met de Markemethode

De Markemethode is een ruimtelijk ontwerpproces, waarbij met generatiedenken gezamenlijk wordt nagedacht over een gefaseerd toekomstbeeld.

Vijf aanbevelingen voor gezondheid op de regionale schaal

5. Investeer in een duurzame samenwerking tussen overheid en gemeenschap, met duidelijke afspraken

Laat de gefaseerde toekomstvisie de basis vormen voor duidelijke afspraken tussen de gemeenschap en overheid. Bouw aan een duurzame relatie en wees betrokken, zowel gemeenschap als overheid.

Op naar een
Mchtig mooie
regio!

